

Avkortningsnemnda 60 år

av høyesterettsjustitiarius **Erling Sandene**, formann i Avkortningsnemnda

Avkortningsnemnda ble stiftet etter initiativ fra Norsk Brannvern Forening i 1936. Ved 50-års markeringen 16.8.1985 utarbeidet Otto Galtung en historisk oversikt over de første 50 år. I anledning av at det i 1996 er 60 år siden starten, har vi bedt nåværende formann i nemnda, høyesterettsjustitiarius Erling Sandene, om å gi et tilbakeblikk og beskrive sine erfaringer fra de siste 5 år.

Ved brev 16. august 1935 til Norges Brannkasse oppnevnte Trygve Lie, som sjef for Justisdepartementet, medlemmer av en nemnd "til behandling av saker om nedsettelse av erstatning etter forsikringsavtalelovens § 18, 2det ledd." I dette ledd var bestemt:

"Har han fremkalt forsikringstilfellet ved grov uaktsomhet, avgjøres det under hensyn til skyldgraden og omstendighetene forøvrig om selskapet skal betale noe og i tilfelle hvor meget; i livsforsikring og ansvarsforsikring svarer det selskapet helt ut."

Som medlemmer oppnevnte departementet professor Theodor Grundt (formann) og forretningsfører i LO, Olav Hindahl som representant for forsikringstakerne. Som tredje medlem og forsikringsselskapenes representant i nemnda oppnevnte selskapene adm.direktør i forsikringsselskapet Norden, sivilingeniør Harald Sommerfeldt.

Tanken om en felles Avkortningsnemnd i brannskadesaker oppsto i Norsk Brannvern Forening, og der etter initiativ av foreningens første direktør, sivilingeniør Harald Møyner. Det var reglene i den nye forsikringsavtalelo-

ven av 6. juni 1930 som var utgangspunktet for Brannvernforeningens engasjement. Det måtte etter loven sondres mellom grov og simpel uaktsomhet i skadetilfellene, en sondering som måtte bli skjønnsmessig og ofte vanskelig. Dessuten var det av betydning for foreningens engasjement at selskapene var lite innstilt på å anvende den nye lovs § 18 annet ledd. Det var vanskeligheter med å foreta avkortning isolert innen hvert selskap, eventuelt å ta initiativet til felles drøftelser.

Innen Brannvernforeningen og brannforsikrings-institusjonene ble det arbeidet med saken i 1934/35. Dette ledet til et utkast om en nemnd med mandat. Branntarifforeningen anbefalte på årsmøte 6. juni 1935 en forsøksordning i 6 til 12 måneder, med en Avkortningsnemnd som skal gi uttalelse om hvorvidt betingelsene for avkortning er til stede, og i tilfelle hvor meget det bør avkortes i erstatningssummen.

Brannvernforeningen fulgte ved brev 12. juli 1935 til Justisdepartementet opp Branntarifforeningens vedtak. Dessuten henvendte riksadvokat Haakon Sund, Brannvernforen-

ingens president, seg direkte til departementet om saken. Departementets positive reaksjon kom så ved brevet 16. august 1935.

Avkortningsnemnda startet sin virksomhet som en prøveordning. Retningslinjer for virksomheten ble godkjent av Brannvernforeningen, Branntarifforeningen og Norges Brannkasse. Retningslinjene ble referert i nemndas første møte 18. mars 1936. De forutsatte at nemnda skulle behandle alle saker hvor brannskade var voldt av sikrede eller ektefelle, og som ledet til forelegg eller rettslig påtale. Unntatt var skader under kr. 100,-, med mindre selskapet selv ønsket å bringe saken inn for nemnda. Nemnda skulle ikke ta standpunkt til spørsmål som av rettslige eller faktiske grunner kunne være tvilsomme. Retningslinjene gjaldt selve skadebehandlingen. Sakene skulle i første hånd gjennomgås av formannen som laget utkast til uttalelse. De skulle etter retningslinjene deretter behandles i møte av nemndas medlemmer. Men allerede i det annet møte, i mai 1936, ble referert saker som var avgjort og besvart av formannen etter konferanse med de øvrige medlemmer. Dette ble etter hvert den vanlige arbeidsform. – Ganske raskt utviklet det seg en praksis hvorefter formannen alene behandlet saker som falt utenfor nemndas mandat og som derfor måtte avvises.

I 1936 ble det holdt i alt seks møter med 65 saker, i 1937 to møter med 61 saker, i 1938 ett møte med 38 saker, i 1939 ett møte med 54 saker og i 1940 ett møte med 65 saker. På hvert av møtene var det bare et meget lite antall saker som ikke var forhåndsbehandlet av medlemmene; de forhåndsbehandlede sakene ble bare referert på møtene.

Prøvedriften skulle vært avsluttet i 1937, men virksomheten fortsatte uten nye vedtak av selskapene eller foreningene. Nemndas formann, professor Grundt, gav i forbindelse med årsoversikten for 1937 en redegjørelse, datert 21. februar 1938, til Branntarifforeningen, der han uttalte bl.a.:

”I sine avgjørelser har nemnda fulgt den linje at avkortningene ikke bør være særlig store når det er på det rene at brannen ikke har sin årsak i en ondartet handlemåte. Man har i det siste år hatt flere eksempler på at de brannlidte legger sterk vekt på risikoen for avkortning. Hvis avkortningene blir alminnelig kjent blandt de sikrede, er det etter nemndas oppfatning neppe tvilsomt at de vil kunne bidra til å styrke prevensjonen, selv om beløpene som regel blir holdt nede på et forholdsvis lavt nivå.”

Det ble i redegjørelsen anbefalt at saker der avkortning ble foreslått, skulle offentliggjøres i tidsskriftene ”Mot Brand” og ”Forsikringstidende”. – Brand-Tarifforeningen og Brannkassen var enig i at prøvedriften kunne fortsette og at offentliggjøring kunne skje.

Etter 9. april 1940 var Olav Hindahl, som da var statsråd, avskåret fra å delta i nemndas arbeid. De to øvrige medlemmer, professor Grundt og direktør Sommerfeldt, fortsatte; nemnda kom til å bestå av bare disse medlemmer. Varamedlemmer var ikke oppnevnt. – Den situasjon som således forelå, ga anledning til korrespondanse og drøftelser. Det var enighet om at en nemnd på to medlemmer, uten representant for forsikringstakerne, var prinsipielt og praktisk uheldig. Men på grunn av forholdene ble det ikke oppnevnt noe tredje medlem, representerende forsikringstakerne. – Nemnda kom i løpet av okkupasjonsårene i noen grad til å endre karakter. Men noen endring i den forsikringsrettslige vurdering av enkeltuttalelsene førte dette neppe til. Professor Grundt fulgte konsekvent som formann den linje han hadde lagt seg på fra starten. Hans bevisvurdering var streng, mens den erstatningsmessige reaksjon helst var motsatt. Han hadde støtte av nemnda forøvrig.

Etter sin hjemkomst i 1945 deltok Olav Hindahl ikke i arbeidet i Avkortningsnemnda. Grundt og Sommerfeldt fortsatte som medlemmer til 1965, uten at det ble oppnevnt noe tredje medlem. Dette ble først gjort i 1979

da nemnda ble reetablert. Fra 1945 til 1979 anså man nemnda som en privat institusjon for forsikringsselskapene.

Nemndas praksis etter 1945 fulgte de samme retningslinjene som tidligere, med gjennomgående milde reaksjoner. Det ble i 1950 reist spørsmål om nemnda burde opprettholdes. Men samtlige som uttalte seg, var imot å avskaffe nemnda. Det ble imidlertid uttalt at virksomheten burde forsøkes endret slik at den i større omfang kunne tjene sin egentlige hensikt, nemlig ikke å straffe den lille synder, men å virke preventivt innen en større krets av forsikringstakere. – I et oppsett i 1957 uttalte nemndformannen, professor Grundt, at ”det neppe (kan) være tvil om at nemndas virksomhet og avkortningsprinsippet etter hvert er blitt kjent i så vide kretser at virksomheten og avkortningene har sin betydning for prevensjon på brannforsikringens felt.”

Etter professor Grundts død i 1966 overtok professor i forsikringsrett ved Oslo Universitet, Knut S. Selmer, formannsvervet. Han ba seg året etter fritatt for vervet på grunn av stort arbeidspress på andre felter. Som ny formann ble oppnevnt riksadvokat Andreas Aulie. – I 1966 avsluttet også direktør Sommerfeldt sitt arbeid i avkortningsnemnda, etter 30 års sammenhengende innsats.

Det synes som om den nyetablerte nemnds vurderinger av avkortningsbeløp etter hvert ble noe strengere enn tidligere. Høyesterettsadvokat Andreas Arntzen gav imidlertid i et foredrag i Norsk Forsikringsjuridisk Forening i oktober 1971 uttrykk for kritikk for at nemndas uttalelser ikke alltid var strenge nok. Han fremhevet at loven forutsatte at hele skalaen – fra 0 til 100 % avkortning – skal bringes til anvendelse, mens nemnda i det alt vesentlige bare benyttet den nedre del av avkortningsskalaen. Han mente å kunne fastslå at ”nevnden har vært meget mild” – for ikke å si gavmild – overfor de skadelidte”. Hverken forarbeidene eller lovteksten gav etter hans oppfatning støtte for nemndas prak-

sis. – I den etterfølgende diskusjon ble det fra flere hold pekt på at nemnda stort sett har fulgt de forslag som var kommet fra selskapene, og at selskapene i det store og hele hadde godtatt nemndas forslag som rimelige. Det ble uttalt at det ikke er grunn til å foreta mer enn en symbolsk avkortning i de tilfelle der den grove uaktsomhet klart skyldes dumhet, åndsfraværelse, nervøsitet eller overtredelse av forskrifter.

Etter eget ønske trådte riksadvokat Aulie ut av nemnda i 1971. Høyesterettsdommer Henrik Bahr overtok vervet som formann fra 1. januar 1972.

Retningslinjene for nemndas virksomhet ble noe endret fra 1. januar 1976. Virkeområdet ble utvidet til å omfatte også andre farefelter enn brann, således vannlednings-, rør- og innbruddskader, og dessuten overtredelse av sikkerhetsforskrifter som var fastsatt i politisen.

I 1977 ble Avkortningsnemnda – både dens sammensetning og praksis – omtalt og kritisert i en spesialfags-avhandling til juridisk embetseksamen, utarbeidet av en student med en professor som faglig rettleder. Et sammendrag av avhandlingen og innlegg som den gav anledning til, er tatt inn i Forsikringstidende for 1978. Det ble i avhandlingen foretatt en sammenligning mellom nemndas praksis i perioden 1961-70 med praksis i perioden 1970-76; den var noe strengere i siste periode, hvilket ble antatt å skyldes høyesterettsadvokat Arntzens kritiske merknader i 1971. Forfatteren mente imidlertid at Avkortningsnemnda trakk for meget inn under begrepet ”grov uaktsomhet”. Han pekte på at det bør innrømmes en viss margin for hukommelsessvikt og uforsiktighet i det daglige liv, og nevnte spesielt ”grytesakene”. Når det gjaldt nemndas reaksjon ved graverende tilfelle av grov uaktsomhet, fant forfatteren at den hadde vært relativt mild.

Sær oppgaven var stort sett kritisk i vurderingen av nemndas praksis. Men det ble også uttrykt at det er behov for en nemnd som

hurtig og billig kan gi forslag om et oppgjør. Det bør imidlertid være en forutsetning at nemnda får en bred sammensetning med representasjon også for forsikringstakernes interesser.

Nemndas sammensetning og virksomhet ble kritisk vurdert også i en artikkel i "Lov og Rett" 1977 (nr. 9) av amanuensis Hans Jacob Bull.

Med virkning fra 1979 ble så Avkortningsnemnda reetablert; nemnda skulle ha tre medlemmer slik som praktisert i årene 1936-40, med et tredje medlem som representant for forsikringstakerne. Forbrukerrådet skulle oppnevne dette medlem.

I 1980 ble sekretariatsfunksjonen for nemnda overført til Forbrukernes Forsikringskontor. Tidligere, helt siden starten i 1936, hadde sekretærer i Norges Brannkasse utført det ekspedisjonsmessige sekretærarbeid.

Høyesterettsdommer Axel Heiberg overtok som formann i 1980. Han ble i 1984 avløst av høyesterettsdommer Charles Philipson. Siden hans død i 1990 har undertegnede vært formann i nemnda.

Forsikringsavtaleloven av 6. juni 1930 (nr. 20) fikk avløsning ved den nye lov av 16. juni 1989 (nr. 69) om forsikringsavtaler som trådte i kraft 1. juli 1990. Den nye lov bestemmer i § 20-1 (nemndbehandling av tvister):

"Dersom det på grunnlag av avtale mellom selskapenes organisasjoner og forsikringstakernes organisasjoner eller Forbrukerrådet er etablert en nemnd for behandling av tvister i forsikring, og vedtektene er godkjent av Kongen, kan hver av partene kreve nemndbehandling av en tvist hvor nemnda er kompetent. Så lenge en tvist er til behandling i nemnda, kan ikke selskapet bringe den inn for de alminnelige domstoler. En sak som nemnda har realitetsbehandlet, kan bringes direkte inn for herreds- eller byrett."

Med denne bestemmelse fikk avtalene om Avkortningsnemnda (og Forsikringsskade-

nemnda) et lovgrunnlag. Mellom Forbrukerrådet og Norges Forsikringsforbund ble det 13. juni 1990 – i forbindelse med at den nye lov trådte i kraft – inngått en avtale med regler om Forbrukernes Forsikringskontor og om nemndbehandling. Bestemmelsene om nemndbehandling har fellesregler for de to nemnder, og dessuten særregler for hver av nemndene. Avtalen har vært revidert flere ganger, senest med virkning fra 1. januar 1996. De første årene etter den nye lov var det en Avkortningsnemnd for forbrukersaker og en annen for næringsaker. Nå er det en felles nemnd, men slik at i næringsaker oppnevnes forsikringstakernes representant av Næringslivets Hovedorganisasjon, mens Forbrukerrådet oppnevner forsikringstakerrepresentanten i forbrukersaker.

FAL sier intet om virkningen eller gjennomslagskraften av nemndenes uttalelser. På dette sentrale punkt slår avtalen mellom Forsikringsforbundet og organisasjonene fast (i fellesreglene for nemndsbehandling, § 11) at nemndas uttalelser er rådgivende, men nemnda skal varsles innen 30 dager dersom en uttalelse blir fraveket av selskapet ved erstatningsoppgjøret. I fellesreglene er også bestemt at nemndas uttalelser er offentlige.

Om Avkortningsnemndas oppgaveområde uttaler særreglene § 15:

"Nemnda behandler saker om skjønnsspørsmål vedrørende aktsomhetsgrad og omfanget av avkortning i erstatningen eller regresskrav, samt vurderer adgangen til identifikasjon."

Denne avgrensning av oppgaveområdet må sees i sammenheng med Forsikringsskadenemndas oppgaveområde (§ 13 i særreglene for denne nemnd):

"Forsikringsskadenemnda behandler saker vedrørende forståelsen av forsikringsvilkår eller lovgivning som har betydning i konkrete klagesaker."

Sentralt å ta standpunkt til for Avkortningsnemnda er "skjønnsspørsmål vedrørende aktsomhetsgrad". Slike skjønnsspørsmål fin-

ner man i FAL § 4-8 (overtredelse av sikkerhetsforskrifter) og § 4-9 (sikredes fremkalling av forsikringstilfellet), og dessuten i lovens personforsikringsdel § 13-9 (uaktsom fremkalling av forsikringstilfellet). Vilkåret etter loven for adgangen til avkortning er at sikrede ”grovt uaktsomt (har) fremkalt forsikringstilfellet,” jfr. §§ 4-9 og 13-9. Er dette tilfellet, kan selskapets ansvar settes ned eller falle helt bort. De to bestemmelser angir uttrykkelig at selskapet ikke kan påberope seg at den sikrede har fremkalt forsikringstilfellet ved en uaktsomhet som ikke er grov (ved simpel uaktsomhet).

Lovordningen er imidlertid en annen dersom forsikringstilfellet knytter seg til overtrødelse av en sikkerhetsforskrift. Terskelen for selskapets avkortningsadgang er i slike tilfelle vesentlig lavere. Da kreves selv ikke simpel uaktsomhet for avkortning. Selskapets forbehold om ansvarsfrihet er bare uvirkosomt ”dersom det ikke er noe eller bare lite å legge sikrede til last”. FAL har således et nyansert system, gjerne en skala for aktsomheten/uaktsomheten, vedkommende selskapenes avkortningsadgang. Er en sikkerhetsforskrift overtrødt, er vilkåret for avkortning beskjedent (sikrede må være mer enn bare lite å legge til last), mens det i tilfellene ellers skal vesentlig mer til (grov uaktsomhet) før avkortning kan foretas. – Mellom de to grupper kan det synes som om FAL har etablert en ulikhet også når det gjelder utstrekningen av det ansvar selskapet kan pålegges, dersom vilkårene for avkortning etter hvert av de to regelsett er til stede. I tilfellene etter § 4-8 heter det at selskapet ved en forskriftovertrødelse ”likevel (kan) pålegges delvis ansvar”. Denne ordbruk kunne antyde at selskapet ikke kan pålegges fullt ansvar, mens det etter lovteksten er adgang til dette etter § 4-9 og § 13-9 tilfellene. – Etter Avkortningsnemndas praksis er det imidlertid knapt noen betydningsfull forskjell her. Etter § 4-8 har det i tilfelle med overskridelse av sikkerhets-

forskrift hendt at ”delvis ansvar” av nemnda er satt nær 100 %.

Når FAL har knesatt den ordning at selskapets ansvar kan falle bort eller lempes når en sikkerhetsforskrift er overtrødt, melder seg spørsmålet om hva slags regler og/eller vilkår som skal anses som sikkerhetsforskrift etter § 4-8. Grensedragningen melder seg i forhold til vilkår for forsikringens dekningsområde. FAL § 1-2 inneholder en utførlig definisjon av de påbud i forsikringsavtalen som er ensbetydende med sikkerhetsforskrift. Denne definisjon trenger imidlertid fortolkning og avklaring. Slik oppgaveområdene for Forsikringsskadenemnda og Avkortningsnemnda er trukket opp i basisavtalen, er det Forsikringsskadenemnda som skal foreta fortolkningen eller avklaringen. Forsikringsskadenemndas uttalelser går så inn blandt premissene for Avkortningsnemndas behandling av sakene. Dette samarbeidet har gitt seg utslag i en rekke saker. Det har dermed skjedd en avklaring av begrepet ”sikkerhetsforskrift” i FAL § 4-8. Men det dukker fremdeles opp nye varianter. – Forsikringsvilkår kan ha forbindelse med handlinger fra sikrede. Man kan da i noen tilfelle si at det foreligger en ”skjult handlingsklausul”, og vilkåret er ansett som sikkerhetsforskrift etter definisjonen i FAL. Men gjelder det en objektiv begrensning av farefeltet, eksempelvis knyttet til en ytre fare der sikrede ikke kunne grepet inn, kan det ikke bli spørsmål om å anvende reglene om overtrødelse av sikkerhetsforskrift. – Det kan videre være noe uklart hvilken virkning det skal ha dersom det i et vilkår som unntar fra dekning, anses å ligge en skjult handlingsklausul. Dekningsunntaket skulle da vært formulert som en sikkerhetsforskrift. Men at dette ikke er gjort, bør etter min mening ikke medføre at man ser helt bort fra vilkåret. Det adekvate må være å vurdere forholdet etter FAL § 4-8, med den mulighet for avkortning som da foreligger.

Foran er fremstillingen knyttet til FAL’s

regler om avkortning. Bilansvarsloven av 3. februar 1961 har i § 12 regler om at forsikringsselskapet som har dekket en ansvarstatning, kan kreve regress av eieren eller føreren av motorvognen som forvoldte skaden med forsett eller grov uaktsomhet. Dette er en lovregel som ofte er fremme i sakene for Avkortningsnemnda, og her særlig ved kjøring mot rødt i lysregulert kryss. Det er da gjerne slik at det i samme sak ved kaskoforsikring også er tale om erstatning for skade på egen bil. – Bilansvarslovens § 7 gjelder skade ved motorvogn der skadelidte har medvirket til skaden. Slike skadetilfelle omfattes ikke av basisavtalen mellom Forbrukerrådet og organisasjonene om Avkortningsnemndas virkeområde. Dette gjelder selv om det i saken er skader som Avkortningsnemnda skal ta standpunkt til etter FAL og basisavtalen, og det til tross for at BAL i § 7 gjør bruk av samme kriterium som FAL § 4-8 ("kan leggjast berre lite til last"). Det virker da ikke helt konsekvent at BAL § 7-tilfellene ikke kan behandles av Avkortningsnemnda. Noen betenkeligheter kan ikke sees å være knyttet til en utvidelse av virkeområdet.

Basisavtalen mellom organisasjonene inneholder regler om saksbehandlingen for Avkortningsnemnda (og Forsikringsskadenemnda). Forbrukernes Forsikringskontor skal tilrettelegge saker for behandling i nemnda og påse at nødvendige opplysninger såvidt mulig kommer frem. Kontoret utarbeider en skriftlig redegjørelse som forelegges partene; de kan komme med bemerkninger til saksfremstillingen. Kontoret skal ikke gi forslag til uttalelse (§ 8). Nemndformannen vurderer om saken er tilstrekkelig opplyst. Nemnda kan vise en innbragt sak fra seg, hvis den finner at saken ikke egner seg for behandling i nemnda (§ 9). Det er særlig når det kan være av betydning å foreta undersøkelser eller befaring på stedet, eller å ha direkte muntlig kontakt med parter eller vitner, at nemnda finner ikke å burde behandle saken. – Møtene

i nemnda foregår for lukkede dører. Nemndas uttalelser og eventuelle dissenser skal begrunnes. Dersom uttalelsene blir fraveket av selskapet ved erstatningsoppgjøret, skal nemnda varsles innen 30 dager. Nemndas uttalelser er offentlige, men forsikringstakers/skadelidtes navn skal ikke nevnes (§ 11). – Nemnda gir i sine uttalelser opplysning om de faktiske omstendigheter som den legger til grunn for sin vurdering, og et kort referat av partenes anførsler. Det har etterhvert gått i retning av at nemnda gjør sine vurderinger noe mer utførlig. Dessuten er nemnda trolig nå mer tilbøyelig enn tidligere til å knytte uttalelsene i den konkrete sak til prinsipielle utgangspunkter.

Avkortningsnemnda har de seneste år gitt uttalelser i omlag 160 saker hvert år; nemnda har jevnlig møte hver måned. Dette betyr at det behandles 13-14 saker i hvert møte. Foran hvert møte utarbeider formannen utkast til resyme av sakene og til nemndas uttalelse. Utkastet tilstilles medlemmene noen dager før møtet, der det samlede materiale i sakene blir drøftet. Det er svært sjelden at nemnda må utsette sluttbehandlingen til et nytt møte. Tidsforbruket for nemndas møtebehandling av den enkelte sak varierer meget. Noen saker krever knapt mer enn 10-15 minutter, mens det nå og da kan være saker der møtebehandlingen kan strekke seg til en time.

Det er stor spredning når det gjelder karakteren av sakene. Generelt er det en tendens til økning av sakstallet, absolutt og relativt, ved overtredelse av sikkerhetsforskrifter, d.v.s. saker etter § 4-8 i motsetning til saker etter § 4-9 der det for avkortning kreves grov uaktsomhet. Innen hver av de to grupper har det skjedd endringer når det gjelder hva slags skader sakene gjelder. Endringene skyldes flere forhold, bl.a. værlag, moter, økt reisevirksomhet og nye forbruksvaner. Den snerike vinter i fjor ledet til mange saker om avkortning fordi sneen ikke var fjernet slik den skulle vært etter selskapets sikkerhetsforskrift. Mobiltelefonens plass i dagliglivet,

både i og utenfor bil og bilkjøring, har ledet til avkortningsspørsmål – på grunn av feilkjøring ved telefonbruk i bilen eller fordi mobiltelefonen er stjålet som følge av manglende tilsyn og kontroll. At folks reiselyst til utlandet er økt, og også deres lyst til å stase seg opp med smykker og annet under reisene, gir stadig anledning til avkortningssaker når den reisende ikke har sørget for tilsyn og oppbevaring som selskapets forskrifter krever. – En endring av karakteren av saker for Avkortningsnemnda kan trolig også tilbakeføres til virkninger av nemndas uttalelser og selskapenes godtagelse av uttalelsene som retningsgivende for praksis. Illustrerende her er først og fremst de såkalte ”grytesaker”, der det er brann eller røykskade fordi kasserolle med fett har blitt stående for lenge på komfyr med påslått plate. Slike saker forekommer nå bare sporadisk. Også gressbrannsakene kan nevnes i samme forbindelse. I sakene av nevnte karakter har nemnda lagt betydelig vekt på hensynet til hjemmевærende forsørger, hvor småbarn og kasserollen kan ha konkurrert om oppmerksomheten. Barnehensynet har selv sagt veid tungt. Lignende betraktninger har nemnda anvendt også ved skade ved bilkjøring, der barn har vært årsak til at føreren ikke har vært oppmerksom under kjøringen. – Nemndas uttalelser i saker som nevnt har gjerne vært i favør av sikrede. Når selskapet i sin praksis følger de retningslinjer som ligger bak nemnduttalelsene, blir resultatet i neste omgang færre slike saker for nemnda.

På den annen side er det sakstyper der nemnda har skjerpet holdningen, både når det gjelder spørsmålet om det kan foretas avkortning, og – når så er tilfellet – hvor stor avkortningen skal være. Her gir sakene med skade ved bilkjøring illustrerende eksemper. Ved kjøring mot rødt i lysregulert kryss skal det svært meget til fører karakteristikk kan bli en annen enn ”grovt uaktsom”, selv ved blendende sol i front. Men solen vil komme inn ved utmåling av avkortningen. – Når det

gjelder skade i forbindelse med kjøring i høy hastighet, kommer likeledes hensynet til trafikksikkerhet og alminnelig lovlydighet sterkt inn i bildet; betegnelsen ”grovt uaktsom” er her ofte brukt i nemndas uttalelser. Formildende omstendigheter som måtte foreligge ved kjøringen, vil telle med når avkortningen måles ut.

Avkortningsnemndas uttalepraksis har til tider vært kritisert, fordi den skal ha vært for mild. Avkortningen er skjedd for sjelden, eller med for små beløp, har det vært hevdet. Noen nærmere imøtegåelse av slike påstander er det her ikke anledning til. Men i tilslutning til anførsler om at nemnda bare bruker den lempeligere del av avkortningsskalaen, bør man ta hensyn til samtlige sakstyper. Det vil da sees at i visse saker, således ved overtredelse av sikkerhetsforskrifter i reisegods-saker og ved innbrudd, og ved grovt uaktsom bilkjøring, er det avkortet med høye prosent-satser, ikke sjelden 100 %. – Det er et lite tungtveiende moment mot nemndas utmålingspraksis at ikke hele skalaen benyttes i samtlige sakstyper.

I basisavtalen § 16 heter det at en sak som har vært forfulgt som straffesak, ikke skal legges frem for Avkortningsnemnda før det foreligger endelig resultat av forfølgningen. Dette er særlig aktuelt ved brann og bilkjøring. For straffefellelse kreves bare uaktsomhet etter brannvernloven og vegtrafikkloven, mens det for avkortning etter FAL § 4-9 kreves grov uaktsomhet. Noen klagere, også noen med juridisk hjelp, mener at avkortning ikke kan/bør skje når påtalemyndigheten ikke har villet reise straffesak. Men at påtalemyndigheten strafferettslig ikke vil stemple et forhold som ”uaktsomt”, betyr ikke at man sivilrettslig er avskåret fra å anse forholdet som ”grovt uaktsomt”.

Avkortningsnemndas uttalelser er rådgi-vende (basisavtalen § 11). Det har vært slått til lyd for å styrke nemndas uttalelser, slik at de skulle kunne bli bindende i vedkommende

sak. Jeg er ikke tilhenger av noen endring av nevnte § 11. – Vi har et domstolapparat, som kan treffe bindende, rettskraftige avgjørelser. Dette tar nok tid og er kostbart. Som et supplement og tilbud til de parter som føler seg urimelig eller urettferdig behandlet, har man i norsk rett etablert forskjellige nemnder og institusjoner som kan gi sitt syn som veiledning i forbindelse med avgjørelser som publikum ikke er tilfreds med. For sakene innen forsikring der sikrede ikke får full erstatning fordi regler eller aktsomhetsnormer av selskapet anses overtrådt, har man Avkortningsnemnda. Både av hensyn til partene selv og til nemnda er jeg av den oppfatning at nemnda bør være bare et veiledende organ. Dette syn bygger imidlertid på det grunnlag at selskapene i det store og hele vil rette seg etter nemndas uttalelser, i den konkrete foreliggende sak og i fremtidige saker. Men jeg har ikke vanskeligheter med å avfinne meg med at selskapene i noen tilfelle fastholder sine opprinnelige avgjørelser. Det er klart at Avkortningsnemnda med de begrensninger som må gjelde for dens muligheter for å få saken opplyst, kan ta feil. Skal imidlertid en ordning med et rådgivende organ ha mening, må det i det store og hele være samsvar og overensstemmende oppfatninger mellom selskapene og nemnda. Ordningen vil ikke tåle om det til stadighet skulle være uoverensstemmelser av betydning i deres oppfatninger. Dette har det etter min mening heller ikke vært.

Et godt samarbeid mellom selskapene og Avkortningsnemnda forutsetter at selskapene med åpent sinn vurderer nemndas uttalelser. Men det forutsetter også at nemnda på sin side i sin vurdering og tilnærming til spørsmålene legger vekt på selskapenes oppgjørspraksis og oppfatning av de reelle behov. Selskapenes syn må ha betydelig vekt, når det er basert på en riktig lovforståelse og virker rimelig og rettferdig i sin konsekvens. Det bør legges til at Avkortningsnemnda har en særlig oppgave fordi det er mange selskaper hvis

avgjørelser bringes inn for nemnda. Det er en fare for at det kan være ugrunnet forskjell mellom avgjørelsene. Her kan Avkortningsnemnda tre til og rette opp. – Nemnda og dets sekretariat er påpasselig ved i sin saksbehandling å trekke frem og legge vekt på tidligere uttalelser, slik at det kan bli en linje i uttalelsene.

Det inntrykk som nemnda har av selskaperes reaksjon på nemndas uttalelser er at selskapene i sin store alminnelighet godtar uttalelsene og legger de til grunn for oppgjøret. Men i noen tilfelle fastholder selskapet sitt første standpunkt. Siden 1986 kan dette ha vært tilfelle i tilsammen et 20-talls saker, med et noe økende antall i de senere år. Men i nær halvparten av sakene har selskapene likevel gitt erstatning i samsvar med nemndas uttalelse, samtidig som selskapet tar forbehold om at uttalelsen ikke aksepteres. I 1995 synes de store selskapene å ha modifisert sin praksis på dette punkt, i sikredes disfavør. Men det er et tynt tallmateriale man her har å bygge på.

Sikrede kan bringe saken inn for domstolene når selskapet ikke vil gjøre opp etter nemndas uttalelse. Etter tilbakemeldinger å dømme har dette samlet skjedd bare i en håndfull saker i de ti siste år. Domstolenes avgjørelser har gått i begge retninger.

Medholdsprosenten, d.v.s. frekvensen av saker der klagen leder til et gunstigere resultat for sikrede, har variert en del i årene siden 1990. I denne periode kan sikrede ha tjent på klagen i omlag 60 prosent av sakene. Medholdsprosenten er vesentlig lavere i forbrukersakene enn i næringssakene. Når det gjelder forbrukersakene, er medholdsprosenten lavest i brann-kombinert, som er de skadesakene som Avkortningsnemnda har behandlet helt siden starten i 1936.

Nemnda anser den lovordning som gjelder for nemndas arbeid, for tilfredstillende. Forsikringsavtaleloven av 16. juni 1989 nr. 69 har en smidig oppbygging når det gjelder avkortningens vilkår, ramme og utstrekning.

Kjernepunktet er graden av utvist uaktsomhet. Dette gjelder etter de sentrale bestemmelser i § 4-9 og § 13-9, hvorefter kravet er grov uaktsomhet, og etter bestemmelsen i § 4-8 som gjelder overtredelse av sikkerhetsforskrifter, der det må vurderes om sikrede ikke er noe eller bare lite å legge til last. I samtlige bestemmelser er uttalt at det i tilknytning til selve aktsomhetsvurderingen skal legges vekt på skyldgrad, skadeforløp og forholdene ellers. Dette betyr at spørsmålet om hvorvidt avkortning skal/kan foretas, beror på en særdeles bred vurdering. Denne vurdering kommer i tillegg til utgangsvilkåret, om sikrede har vært grovt uaktsom eller (i sikkerhetsforskrifttilfellene) om sikrede er mer enn bare lite å legge til last. Når skjønnet skal ta hensyn til så mange og ulike forhold som loven gir anvisning på, vil sluttresultatet kunne ligge på en skala fra særdeles graverende tilfelle til tilfelle hvor det foreligger så mange unnskylpende momenter at vilkåret grovt uaktsom, eventuelt mer enn lite å legge til last ved overtredelse av sikkerhetsforskrift, knapt er overtrådt. Loven tar hensyn til dette; den gir ikke anvisning på noe enten – eller når det gjelder virkningen av sikredes forhold. Etter loven kan selskapets ansvar settes ned eller falle bort. Den brede vurdering som kreves av

sikredes forhold, er således ledsaget av krav om en bred vurdering om avkortningens utstrekning. – Det system som ligger til grunn for den nye forsikringsavtaleloven, gir god anledning til å treffe konkret rimelige avgjørelser. Men det stilles krav til dem som skal praktisere bestemmelsene. – For ordens skyld tilføyes at bestemmelsene i enkelte andre lover har lignende vide formuleringer som reglene i FAL. Det er lover og bestemmelser som i noen saker kan anvendes ved siden av eller i stedet for reglene i FAL, eller som angår så beslektede eller likeartede forhold at det kan være spørsmål om å ta dem med i Avkortningsnemndas oppgaveområde. Det gjelder bilansvarsloven av 3. februar 1961, §§ 7 og 12 og skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 §§ 4-2, 4-3 og 5-2.

Mandatet til Avkortningsnemnda slik det er slått fast i avtalen mellom organisasjonene om Forbrukernes Forsikringskontor, har vært og er under vurdering. Nemnda har i den forbindelse gitt uttrykk for sitt syn. Ved denne anledning skal bare bemerkes at det kan være naturlig å gjenta at nemnda bør være med i behandlingen når det gjelder avkortning etter bilansvarsloven § 7, som gjelder skadelidtes medvirkning til skaden.